

Evladımızı Evladımızdan Beklediğimiz Şeyler için Büyütemeyiz

Günah, büyük günahlar ve ana-babaya itaatsizlik mevzularında konuşmuştuk ancak ana-baba konusuyla ilgili olarak aile içi problemlere değinmemiştik.

Gelin-damat-kayınpeder-kayınvalide ilişkilerinde ne tür sorunlar yaşanabiliyor ve sorunların derinleşme potansiyelinin olduğu bu alanda dikkat edilecek ne gibi başlıklar vardır?

Herhâlde 'aile içi problem' denince mesela çocuğun evde bardak kırması, etrafı dağıtması türünden yaramazlıklar boyutunu ele almayacağımız herkesçe malum olsa gerektir.

Elbette, âkil (akıllı) insanların meselelerine değinmeliyiz.

Yani reşit insanın, insanı doğurduğuna pişman edecek sorunlarına... Misafirin yanında şımarıklık eden, mutfağı dağıtan, camı deviren, yemeği döken çocuğun yaramazlıkları esasen tatlı birer hatıradan başka şey değildir. Bu tür problemler yaşandığı anda insanı üzer, sonraları sevimli hatıralara dönüşürler. Bunun ötesinde anne-baba-çocuklar etrafında dört başlık açılarak konuyu toparlamak mümkündür.

Evvela nesil farkı bir sorun olarak görülmelidir. İstanbul'a gelirken komşusunun ayakkabılarını ödünç alarak yola çıkacak kadar fakir anne-baba, ayda iki kere ayakkabı değiştiren çocuk büyütmekte veya daktilo bile görmemiş yoklukta yetişen ebeveyn, bilgisayar başından kalkmayan evlatlar doğurmaktadır. Burada bir nesil ve çağ farkından söz edilmelidir ki bizim çağımızda korkunç boyutlara ulaşmıştır. Son yirmi senede insanlığın oluşturduğu yeni hayat tarzı ve teknolojinin akıl almaz hızda gelişimi söz konusu nesil farklılığını meydana getirmiştir.

1973 senesinde bir gün Trabzon'daki köyümüze gittiğimde ninem alışveriş için pazar yoluna çıkarken beni de yanına almıştı. Meğer pazar dediği kilometrelerce uzaktaymış, dağ-patika aşıp gidebildik. Tuzumuzu ve başka basit birkaç ihtiyacımızı alıp o yolu tekrar geri yürümüştük. Bu bir neslin manzarasıydı; kadıncağız tuz bile alabilmek için pazarın kurulduğu günü beklemek zorundaydı. Şimdiki neslin manzarasında ise alışveriş bir eğlence çeşidine dönüşmüş durumdadır.

Eskiden alfabeyi çözmek okuma-yazma bilmek anlamına geliyordu ama şimdi bilgisayarla ilgili bir şeyler de bilmek zorundasınız. Biz yaşayıp olarak teknolojinin içindeyiz ama bizim bile çocuklarımızla bu konuda farkımız var, onlar daha ileri durumdadır. Buluş çağına girmemiş bir çocuk bile cep telefonunun maharetlerini babasından daha iyi bilebiliyor.

Bunun iyi mi kötü mü olduğu daha sonra belli olacak, orası ayrı tabii.

Nesil ve çağ farklılığı sosyal ilişkilere ve tavırlara da yansıyor. Sıla-i rahim konusunda bir önceki nesil halasına saygıda kusur etmez, dediğini ikiletmezdi; şimdi ise halasını ziyaret etmenin o kadar da gerekli olmadığını söyleyen gençlere rastlamak mümkün.

Fakat bundan elli sene evvel de gençler vardı, o zaman da yaşlılarla aralarında bir nesil farkından söz edilebilir. Aralarındaki fark bir problem olarak görülemiyordu. Neden?

Bir gencin sila-i rahim açısından kusuru, ebeveynine karşı kabahati, dedesinin önünde ayak ayak üstüne atabilmesi onun toplum tarafından bir tür dışlanmasına yol açardı. Evet, çağ farkı vardı ama alttaki çağın üsttekilere hürmeti de vardı. Şimdi herkes müstakil ve yasal haklar herkesi birer küçük devlet hâline getirmiş durumdadır. Bundan elli sene önce bir çocuk, babasına hangi okulu okuyacağı

ve meslek tercihini dikte edercesine söyleyemezdi ama şimdi on yaşındaki çocuk, babasına talimat verebiliyor.

Yani nesiller arasında o zamanlar uçurum yoktu, sadece fark vardı.

Âdem aleyhisselamdan beri devam eden başka bir problemde de bahsedilebilir. Bir kümese yabancı horoz veya tavuk girdiğinde doğal olan, orada biraz çatırtı ve gürültü çıkmasıdır. Yoksa oradaki tavukların ölü olduğu ya da kümesin dolu olmadığı düşünülür. Aksi takdirde illa ki biraz gürültü çıkacaktır çünkü yeni biri gelmiştir. Evlilikler de aileye yeni birilerini getirmesi bakımından bununla benzerlik taşır. 'Kümes'e ikinci birinin girmesine kimsenin müsamahası yok. Hatta genç kızlar tanışmalarının hemen akabinde ilk olarak "anne-babanla birlikte mi yaşayacağız?" diye sorarlardı, şimdi aynı soru "anne-baban bize ne sıklıkla ziyarete gelecek?" şeklinde soruluyor.

Evlerimizdeki yaşlı başlı büyüklerimiz dahi başkasının doğurduğu birini, aileye yeni katıldığında kendi evladı gibi sahiplenememektedirler. Kız veren taraf da onlara bir damadın nasip olduğunu, kızlarının yerine damadın geldiğini düşünemiyorlar. Tipik bir itiraz olarak, kendisine iyi bir damat/gelin rastlamadığını söyleyen de aslında iyi olmayan birini idare etme kapasitesinden mahrumiyetini dışa vurur. Herkes çocuklarının önünde pes edecek bir damat, cariye niyetine çalıştırılacak bir gelin tasavvur etmekte ve daima karşı tarafın toleransını beklemektedir.

Herkes karşıdakinden tolerans beklediği için ortada anlayış ve idare de olmamaktadır.

Aileden hayır görmeyi engelleyen diğer bir meselemiz çevredir. İnsan olarak hepimiz kaşık tutmaktan bardakla su içmeye kadar her işimizi çevremize bakarak öğrendiğimiz gibi yaşam tarzımızı da ailemizden alırız. Elli haneli bir köyde akşam yediden sonra kimse sokağa çıkmaz, evine kapanırsa orada bir genç, bu kültürü delerek akşamını sokakta geçiremez. Fakat aynı çocuk şehre gelir, herkesin gece yarısına kadar sokakta dolaşıp eve anca yatmak için geldiğini görürse bir hafta sonra o da aynısını yapar.

Bu bakımdan oturlan semt gayet önemlidir. Site kültürü birbiriyle karşılaşan insanların selamlaşmadığı, anne-baba hukukunun hiçe sayıldığı bir ortamı getiriyorsa orada bereketten nasıl söz edilebilir? Hayat nasıl bütünse din de bütündür. Bu nedenle İslam'a edilmiş en büyük hıyanetlerden biri, onu sadece bir köşesinden tutmaktır; sadece siyasetinden veya faizin haram olduğundan, Müslümanca yaşamak için nikâhlı evlilik yapmaktan... Hâlbuki sorunlarımızın hepsi iç içedir, hayatın her alanının olduğu gibi.

Çocuğunu dikkatli, özenli şekilde yetiştiren ve eğitiminin üzerine titreyen anne-babayı düşünelim. Onca uğraş ve terlemenin ardından eve hayat görüşü uyuşmayan akrabalar misafirliğe geliyor ve bütün o emek çarçur oluyor. İnsan sağlıklı yaşıyor olabilir ama bulaşıcı hastalık taşıyan biri yanına sokulursa sağlığına özenmesinin bir önemi kalmaz.

Ailesinde kaybetmek istemediği, endişelendiği şey ne ise mümin o konuda gevşek olan bir aileyle ilişkilerini sınırlı tutmayı bilmelidir. Çocukların saygısı, baba heybeti, anneye hürmet olmayan bir aileyle çay içmelik kadar bile oturulmamalıdır. Çünkü çocuk kaşık tutmayı bakarak öğrendiği gibi babaya diklenmeyi, anneyi "hişt!" diye çağırması da arkadaşlarından öğrenir. Ya da bizzat babasının, babasına muamelesini izleyerek aynısını ona uygular.

Çocuğun bir davranışı görmeden icat etmesi mümkün değildir. Görme de çevre etkisiyle oluşur. Geniş, depreme dayanıklı, ucuz daire aradığımız kadar hatta bundan daha önemlisi, çevresi iyi bir daire aramaktır. Evin özelliklerinden, sırf çevresi iyi olduğu için taviz verebilmek çok önemli bir tavidir.

Ev alma komşu al, derler.

Ne isabetli bir söz! Efendimiz aleyhisselam, “kişi arkadaşının dini üzeredir” buyurmaktadır. Çocuklarına merhameti olmayan bir anne-babanın arkadaşlığından etkilenmemek mümkün değildir.

Komşu, arkadaş, akraba çevrelerinden söz ediyoruz ama bir de global anlamda, iklim olarak bizi kuşatan küresel bir çevremiz var. İşini medya üzerinden yapan bu çevreye bakıldığında birbiriyle uyumlu küçük çevrelerin bile daha geniş anlamda kuşatıldığını görebiliyoruz.

Zaten ben öteden beri “dünya artık global bir köydür” cümlesini “hepiniz avucumuzun içindediniz” şeklinde anlamaya meyyal olmuşumdur.

Sebepleri sıralarken son olarak da eğitimin dönüştürücü fonksiyonundan söz etmek yerinde olacaktır. İnsanın doğurup büyüttüğü çocuğunun yalnızca dış boyasını değil içini de değiştiren eğitimidir. Okul eğitimiyle olduğu kadar dış dünyanın eğiticiğiyle de ilgilenilmelidir. Eğitici yönü ciddi olarak ele alınması gereken etkenlerden biri de sokaklardaki billboard afişleridir. Dolayısıyla ‘okul’ denen eğitici kurumun hayatın her alanında, her yerde olduğunu söylemek yanlış değildir.

Anaokulundan itibaren okullarda çocuğa anne sevgisi öğretilmiyor değil, öğretiliyor; ama aynı zamanda doğduğundan beri ne kadar hür olduğu, yasaların ona nasıl da çok hak verdiği telkinleri de ardı ardına sıralanıyor. Bunca telkinden sonra insan artık kendinden başka en fazla bir de gölgesini tanır. Böyle bir karakteri de anca yılın belirli bir gününde annesini hatırlamaya ikna edebilirsiniz. Üç yüz altmış dört gün kendi alanında sultan olan çocuk, kalan bir günde de yalnızca çiçek vermeye endekli anne sevgisi ile büyür.

Elbette Allah Teâlâ’nın kendinden sonra en büyük hak sahibi olarak tarif ettiği anne-babaya karşı görevlerini yerine getirerek ilgi duymak, yukarıda bahsettiğimizle aynı türden bir sevgi olamaz.

İnsan bu sorunlu alanlardan nasıl çıkacak peki? Anne ne olmalı, diğer yandan baba ne yapmalı, çocuğun ne olmasına çalışılmalı? Başka bir insan bizim damadımız/gelinimiz oluyor ve başkasının bizim kızımızdan beklediğini biz başkasının kızından bekliyoruz. Bu iç içe geçmiş ilişkiler için nasıl bir rahmet ve saadet çerçevesi çizeceğiz?

Her şeyden önce insan ölümlü bir dünyada yaşamayı kabul ettiği, kimsenin ebediyen kalmayı düşünmeyip anca mümkün olan en uzun süre nefes almayı tasarladığı gibi anne-baba-evlat da karşısındaki insanı cennet sebebi olarak gördüğü sürece sorun yaşamaz. Fakat temas ettiğimiz noktaya dikkat kesilmek gerekir ki burada bakış açısı ehemmiyetlidir: Öncelikle bakış açısı tıpkı dünyanın sonsuz olmadığını kabul etmek gibi bir baş eğmeyi gerektirir.

Baba evladını kölesi gibi görür, evlat da bir zaman sonra kendini öyle sunmaktan usanırsa babanın tavrı doğal olarak, “çocuğum başımın belası oldu” düzeyine gelir. Veya çocuk, anne-babasını bir çeşit zorunlu gelir kapısı addeder, “bana bakacaklar tabii, işleri ne” tavrını benimserse bu da bir çeşit uçurumdur.

Hayatın kuralını kabul etmek gerekir: Rabbimiz bizi birbirimize bağlamıştır. Ne evlat ne anne-baba kendi başına bir güçtür, iki taraf da Allah’ın kuludur, birbirine mahkûmdur ve birbirinin cennet veya cehennem sebebidir. Bu evladını, evladından beklediği şeyler için büyütmemeyi zorunlu kılar. O ne yaparsa yapsın, hareketlerin karşılığı Allah’tan beklenmelidir. Zira çocuğun anneye vereceği hiçbir hediye bırakın diğer emekleri, doğum eziyetine bile değmez. Anne-babaya gerekli alakayı göstermek, hürmeti eksik etmemek onların bunu tavırlarıyla hak edip etmemeleriyle ilgili değildir, madem Allah Teâlâ böyle olmasını emretmiştir, saygı gösterilecektir. Bu anlayış yakalanamadığı sürece ne yasalar ne örf tarafından düzeltilmemiz mümkün değildir.

İnsanın insana ikram edebilecekleri nihayetinde sınırlı şeylerdir, insan Allah'tan beklemelidir ki sınırsızlığı bulabilsin. Müminler olarak kaybettiğimiz, yokluğu faciaya dönüşmüş hissiyatımızdan biri de budur. Mutluluğu evlattan, evladın vereceklerinden beklemek değil karşılığı Allah'tan bulacağına iman etmek mümin olmamızın temel şiarlarından. Evlat mutlu edebilecek olsa kendi mutluluğunu garanti altına alırdı. İnsan, Allah'tan bulabileceklerini insanlardan alamaz.

Şu çağ farkı konusuyla ilgili nasıl hareket etmek gerekir hocam?

Hazreti Ali radiyallahu anha nispet edilen bir söz vardır, “çocuklarınızı sizin çağınıza göre değil, onların yaşayacağı çağa göre yetiştirin” der. Bir anne-babanın kendi zamanının özelliklerini ileri sürerek mazeret üretme lüksü yoktur. Bu hususta kabahat evlatların değildir, tolerans anne-babadan gelmelidir.

Ben çocukluğumda, babamı daktilo kullanırken görmüştüm. Ama ben anca korsan kullanabiliyordum, elimde bozular diye öyle aletler bana kullanılmıyordu. Durum böyleydi. Şimdi ise ben çocuklarıma bilgisayar aldığımında bununla onlara büyük bir taltif ettiğimi düşünüyorum. Çünkü herkes adı gibi biliyor ki bundan yirmi sene sonra ‘bilgisayar’ denen alet, otuz sene öncenin daktilosunun şimdi düştüğü duruma gelecektir. Teknoloji ilerliyor. Dolayısıyla bir baba da çocuğu üzerindeki planlamaları ve ona ihsanda bulunmaları konusunda iyi bir yerde durmak isterse onu klavyesiz, sesle hareket eden bilgisayarların geleceği çağa hazırlamalıdır.

Böyle olması gerekirken bizim halk olarak tavrımız genellikle, “bizim çocukluğumuzda bunca imkân mı vardı ki...” şeklinde kıyaslamalarla çocuğun imkânlarını kısıtlama yoluna gitmek oluyor. Hâlbuki herkes kış mevsiminde dünyaya gelmez; kimi kışta gelmiştir, imkânsızlıklar içine doğar ama kimi de yazın gelmiştir, kışta dolaşılacak elbiseyi giymek zorunda değildir.

Çözüm gencin anne-babasını eski kafalı olmakla itham edip yaklaşımı ve anlayışının geçmişte kaldığını söylemesi de değil herhâlde.

Edepsizliği konuşmuyoruz elbette. Evladın anne-babaya karşı itham ederek konuşması sakıncalıdır, velev anne-baba tarafından yakışsız davranışa maruz kalsın.

Gerçi şimdilerde ortada çocuğunun usturuplu eleştirilerine tahammül edecek anne-baba da pek yoktur. İlk gelecek eleştirilerde hemen “vay be... biz seni ne zorlukla yetiştirdik...” diye başlamayı seçerler. Öyleyse evladı söylettirmemek de anne-babanın misyonu olmalıdır. Evlatlar da anne-babasından iyilik görürse zaten kazanmış demektir, durumu takdir etmekten aciz kalıyorlarsa yine de sabredip iki kere kazanmalıdırlar. Anlayışsız bir anne-baba kendi kaybeder ama onlara anlayış gösteren bir evlat çok kazanır. Ancak her hâlükârda evlat, anne-babayı aşmak gibi bir pozisyona düşmemelidir. Bu onu haklı olduğu bir durumda bile haksız yapabilir. Unutulmamalıdır ki ne dünyanın geçmişinde ne geleceğinde ne de şimdi, bir evladın hizaya getirebildiği anne-baba yoktur. Babanın bedduası alındıktan sonra artık araba koparılabilir ne olur füze alınsa ne.

Bazen de anne-babanın imkânı olmuyor ama çocuğun çevresinden görüp özendiği talepleriyle karşılaşabiliyorlar. Anne-baba o talepleri karşılayamamaktan dolayı ezilebiliyor.

Fakat bu söylediğinizin bir aslı vardır: Çocuğu kadere teslimiyet, kanaatkârlık, kaza gibi kavramları kullanarak küçük yaşından itibaren büyüten anne-baba bir gün karşısına alıp ona “keşke ben de sana şunları alabilseydim, içim cız ediyor ama Allah bana verdiği gün ben de sana alacağım” dese, çocukta biraz insaf varsa vaziyeti kabul edecektir. Çocuğu kahreden, ayak ayak üstüne atıp “bizim zamanımızda bunlar mı vardı” diyen babanın tavrıdır.

Çocuğuyla diyalog kuramayan, konuşması gerekenleri eline dondurma paketi alıp çocuğuyla konuşamayan babanın tavrının hatalı olduğunu da kabul etmek gerekir. Ecdadından böyle görmüşse de bir baba, bunun yanlış olduğunu bilerek hareketlerine çekidüzen vermeli, tadil etmelidir. Evlatla konuşamama, diyalog kuramama yanlışından dönülmelidir.

İnsan kendi evladına derdini anlatamadığı zorluklar da yaşayabilir ama melekler görmelidir ki baba her fedakârlığı göstermiş, çocuğun kaderinde asi olmak yazıldığı için tesir etmemiştir.

Nesil farkı konusunda oluşabilecek yanlışlar, hatalı manzaralar ve çarpık durumların önüne geçmek isteniyorsa anne-babaların fedakârlık etmesi gerektiği açıktır.

Konuyla alakalı bir örnek vermeme müsaade ediniz. Oğluyla arasında problem yaşayan Maraşlı, simsiyah sakallı ve külhanbeyi edasında bir arkadaşım yanıma gelip kırk dakika boyunca sorunlarını anlatmıştı. Ona meselelerini halledebileceğimizi ama çocuğuyla beraber gelmesini, hem de çocuğu ikna ederek kendisinin getirmesi gerektiğini söylemişim. Bunun üzerine “annesine söyleyeyim, o söylesin” demişti de cevaben, zaten sorunun kendisi üzerinde yoğunlaştığını, çocuğun ondan dolayı soğuk davrandığını, benim yanıma gelmesini annesinin söylemesi üzerine senin beni dinlemeyeceğine dair şüphelerin çocuğun zihninde giderilmiş olmayacağını anlatmışım. Benim hakemliğimi babanın da kabul etmiş olduğu mesajının çocuğa verilmesi gerekiyordu.

Yapılması gereken, çocuğu karşıya alıp birlikte bir hakeme gideceklerini yüzüne teklif etmekten ibaretti. Baba zor olacağını söylemişti fakat yapılması gereken buydu. Üstelik çocuğuyla iki seneden beri selamlaşmadıklarından bu teklifi yüz yüze yapabilmesinin kendisini epey meşakkate sokacağında ısrar etmişti de öncesinde sanki karşısında çocuğu varmış gibi oturup hayalî provalar yapmasını teklif etmişim. Üç gün çalışmış, eşinden destek almıştı.

Aslında ne zor psikolojik barikatlar hocam...

Ben onu ikna etmeye çalıştıkça şeytan da “aklını mı yitirdin be!” diye telkinat veriyordur elbette. Ben kulağından girmeye çalışıyordum, şeytan ise damarlarından girip kalbini yönlendiriyordur. Şeytan daha güçlü.

Ancak sonunda başardık ve göz yaşartıcı bir netice aldık. Babasının karşısına geçip onunla konuşmasından çocuk etkilenmiş, babasının melek gibi biri olduğunu düşünmüş ve yapacağı işten de vazgeçtiğini söylemişti. Çünkü her işten sadece bir kelimeyle olumlu veya olumsuz manada sonuç almak mümkündür.

Anlatmaya çalıştığım nokta bütün bu süreçlerden babanın sorumlu olduğu, gerekirse ayna karşısına geçip çocuğuyla nasıl konuşacağını provalarını yapması gerekenin baba olduğudur. Baba çobanken kendini kimseden kuzunun hesabını soracağı bir konumda göremez. Allah, babadan hesap soracaktır. Babalık her zaman çatık kaşlı olup otoritesini hissettirmek değil, gerektiğinde yumuşayıp şefkatle davranmaktır da. Eve girdiğinde birdenbire her yerin çekidüzene kavuşturulmasını bekleyen generaldir, baba değil.

Anne-babaların en mühim ve tipik sorunlarından biri de evladın aileye uyum arz etmeyen bir evlilik teklifiyle karşılarına çıkmasıdır. Böyle bir evlilik dinen uygun değil ahlaken de eksiktir, bu bakımdan anne-baba haklıdır. Beni yakın zamanda yoran bir örnek, yirmi bir yaşındaki erkek bir adayla yirmi sekiz yaşındaki evlenip boşanmış, mahkemesi dört sene sürmüş bir kadının hadisesiydi. Aile dört sene boyunca mahkemede neyin mücadelesinin verildiğini ısrarla merak ediyor, çocuk da Peygamber aleyhisselamın bile dul bir kadınla evlendiği misalini öne sürüyor.

Konu önüme geldiğinde anne-baba ile oturdum, meseleyi irdeledim. Şöyle cereyan etmiş: Çocuk, ebeveyninin huzuruna gelip onlarla ciddi bir konu görüşeceğini “ama öncelikle ehl-i sünnet olup olmadıklarını anlaması gerektiğini” söyleyerek söze başlamış. İşin bu kısmı ciddi manada edepsizlik içeriyor tabii fakat esas konu şimdilik burası değil. Ardından Resûlullah aleyhisselamın dul bir hanımla evlendiğini, aynı sünnet kendisinin de uygulayacağını söyleyince baba cahilce konuşmaması gerektiğini söyleyerek sinirlenmiş. Ciddi olduğunu anlayınca da “bulunduğu eve değil, şehre bile giremeyeceğini” oğluna söyleyerek konuyu kestirip atmış. Öyle mi? Öyle. Çocuk eve aylarca uğramamış.

Şeytanın bu örnekte, olması zor bir durumu mümkün kıldığını görüyoruz. Baba ise zaten uzun ömürlü olmayacağını, peşinden ikinci evliliği koşturacağını tahmin etmenin hiç de zor sayılmayacağı bir evlilik için pek akıllıca denemeyecek adım atıyor. Evlilik değil macera arayan bir çocuğa cevabı da macera kabilinden vermek, durumun nezaketini takdir etmek lazımdır.

Öbür türlü anne-babanın dertleri bitmez, olan dertleri de yumak hâline getirme hatasına düşerler.